

Over de oorsprong en geschiedenis van 1 mei.

Op 21 juli 1889, de slotdag van haar te Parijs gehouden oprichtingskongres, besloot de Tweede Internationale om op 1 mei 'een grote internationale manifestatie te organiseren..., zodat in alle landen en alle steden de arbeiders van de openbare machten eisen dat zij de werkdag bepalen op acht uur. Zo ging de Eerste Mei in als de mobilisatiedag voor de achturige werkdag, oftewel achturedag. '8 hours to work, 8 hours to play, 8 hours to sleep (and 8 shillings a day)', zongen de arbeiders reeds decennia lang in het negentiende eeuwse Engeland, het toen meest geïndustrialiseerde land van de wereld.

Het 'slechts' 8 uren moeten werken verscheen de arbeiders van toen als een droom voor de ogen. De gemiddelde werkdag schommelde immers tussen de 11 en de 16 uren. Wat weinigen onder ons weten is dat reeds in de negentiende eeuw in enkele landen de achturedag er door de arbeiders doorgedrukt was. Zo bereikten in 1856 de bouwvakkers van Melbourne in Australië, na acties en stakingen, dat de achturedag ingevoerd werd in de bouw. Een paar jaar later, in 1859, verkregen de metaalarbeiders de achturedag en kort daarop de havenarbeiders en de mensen van de gasbedrijven. In juni 1856 werd in de Verenigde Staten van Amerika de werkdag wettelijk ingekort tot acht uren, althans voor de overheidsinstellingen. In het oude Europa was de achturedag slechts iets waar verlangend naar uitgekeken werd.

OORSPRONG

Maar waar kwam nu de keuze van de eerste mei vandaan? Hierover bestaan verschillende meningen. Zo is er de verklaring dat de arbeidersbeweging gebruik heeft gemaakt van de symbolische inhoud van het oud heidens-christelijk voorjaarsfeest. 'Wat voor de Germaanse en Keltische heidenen het voorjaarsfeest der natuur en voor de katholieken het feest van de met rozen behangen Heilige Maagd, van het voorjaar der mensheid was, dat werd voor de socialistische arbeiders de dag, die getuigt van de triomf van een onvermijdelijke vernieuwing van al het oude en afgestorvene.'² Een andere, meer historische verklaring ligt in de Verenigde Staten van

Amerika, waarvan we tussen haakjes nooit mogen vergeten dat daar eind negentiende eeuw een sterke arbeidersbeweging heeft bestaan. Zoals hierboven reeds geschreven, bestond vanaf 1868 in de overheidsinstellingen reeds een achturige werkdag. Dit was echter niet het geval voor de privé-bedrijven. Vanaf 1884 begonnen de meeste vakbonden een campagne te organiseren met als einddatum 1 mei 1886. Op die dag zou de achturige werkdag er doorgedrukt moeten zijn. De eerste mei werd gekozen omdat dat de dag was waarop in een aantal staten van de USA de kontrakten tussen arbeiders en patroons hernieuwd, verbroken of gesloten werden. Die dag werd 'Moving Day' genoemd.

In veel sectoren legden de arbeiders in 1886 reeds vanaf april het werk neer. Het resultaat bleef niet uit: hier en daar veroverden de arbeiders al de achturedag. Eindelijk brak dan 1 mei 1886 aan. 340.000 Arbeiders veroverden de straten. Overal klonk het ordewoord: 'Vanaf vandaag werkt geen enkele arbeider meer dan 8 uur: 8 uur werk, 8 uur rust en 8 uur opvoeding.'³ Enkele ondernemers willigden de eis in. De meesten niet. Zij sloten de arbeiders en masse uit. Velen stonden zo op straat. Deze stakingsbeweging zou nochtans een definitieve bladzijde in het geschiedenisboek van de arbeidersbeweging krijgen omwille van haar tragische afloop. Het gebeuren vond plaats in Chicago. De arbeiders van de naaimachinefabriek McCormick waren reeds vanaf februari in staking. De staking was algemeen. De patroons voerden uit

de nabije dorpen werkwilligen aan. Op 3 mei kwam het tot een treffen. De politie, die de werkwilligen begeleidde, schoot op de stakers, die voor de fabriekspoort manifesteerden. Er vielen vier doden en een aantal zwaar gewonden. De volgende dag vond er 's avonds op het Haymarket Square een protestmeeting plaats. Net voor het einde van de meeting ontplofte een bom in de rangen van de politie: één politiemann werd gedood en bijna 70 gewond. De politie begon op de massa te schieten: één dode en vele gewonden. De hysterie brak los over het gehele land. Zij ging over tot een algehele aanval op de arbeidersklasse en de arbeidersbeweging. De ene arrestatie volgde na de andere. Zeven kopstukken van de arbeidersbeweging werden voor het gerecht gedaagd en veroordeeld tot de doodstraf. Vier werden opgehangen, de overigen kregen levenslang. Geen enkele verbinding met de bom was bewezen. Op haar kongres van december 1888 te St. Louis riep de in 1886 als vakcentrale opgerichte 'American Federation of Labour', 1 mei uit als de dag van massademonstraties voor de achturedag. Een paar weken daarvoor had de Belg Eduard Anseele op het internationaal vakbondskongres van Londen in november 1888 ervoor gepleit de eerste mei als een internationale dag voor de achturedag te organiseren.

DE DAG VAN DE ARBEID

In navolging van deze twee voorstellen, besloot de Tweede Internationale, zoals in het begin reeds gemeld, de eerste mei uit te roepen tot de internationale dag voor de achturenstrijd.

INTERNATIONAAL KARAKTER

De vraag bleef echter in welke vorm de Eerste Mei moest plaatsvinden. In de resolutie werd dit afhankelijk gesteld van de verhoudingen van elk land afzonderlijk. De Fransen en de Oostenrijkers wilden van de Eerste Mei een landelijke algemene stakingsdag maken. De Duitsers en de Engelsen zouden massabijeenkomsten houden op de eerste zondag van mei en niet op 1 mei zelf: zij wilden hiermee overheid en patroons niet tegen het hoofd stoten. De partijen van de meeste andere landen wilden alleen op de avond van 1 mei massabijeenkomsten organiseren.

De eerste '1 Mei' vond dus plaats in 1890. Hij viel op een donderdag, een gewone werkdag. Niettegenstaande de verschillende benaderingen, kon men gezien het aantal spreken van een succes. In Frankrijk: demonstraties in 138 plaatsen. In Barcelona: 100.000 demonstranten. In Stockholm: 120.000. In Wallonië gingen 100.000 van de 110.000 mijnwerkers in staking. De oude Friedrich Engels volgde de meer dan 100.000-koppige demonstratie in Hyde Park in Londen vanaf het dak van een goederenwagon. Ook in Wenen, Boedapest, Praag. En in Warschau en Lodz, ondanks de terreur van de tsaristische politie.

Ook in Nederland vonden er massabijeenkomsten plaats.⁵ De zondag vóór 1 mei was er een meeting te Leeuwarden met tussen de tien- en twaalfduizend mensen. De avond tevoren waren er nog 150 soldaten uit Arnhem overgebracht. De overheid had de schrik in het lijf. In Den Haag had woensdagavond (30 april) een grote bijeenkomst plaats. Domela Nieuwenhuis was een van de sprekers. De politie sloeg hier ongemotiveerd met sabel en wapenstok op de mensen in. Er vielen meerdere gewonden. De volgende avond vond er in Den Haag een tweede meeting plaats. Nu hield de politie zich kalm.

In Amsterdam vonden er twee meetings plaats: één 's middags en één 's avonds. De troepen waren in de kazernes gekonsigneerd en de burgemees-

ter had het verzoek tot het houden van een demonstratie geweigerd. Verder waren er op 1 mei nog bijeenkomsten in Rotterdam, Haarlem, Maastricht, Enschede, Groningen en in een aantal kleinere plaatsen. Op al deze vergaderingen stond de eis van de achturendag centraal.

BURGERLIJK GEWELD

In alle landen, waar 1 mei-manifestaties werden gehouden, werden door de overheid indrukwekkende voorzorgsmaatregelen genomen. De schrik zat er bij de burgerij goed in. Het volgende jaar, 1891, vonden er weer 1 mei-manifestaties plaats. Nochtans verliep het niet zo rimpelloos als het vorige jaar. In 1891 vielen de eerste 1 mei-slachtoffers. Dit gebeurde te Fournies, een stadje in het noorden van Frankrijk. Er hadden op 1 mei 's morgens bij een fabriek schermutselingen plaatsgevonden. Hierbij waren vier arbeiders gearresteerd, 's Namiddags ging er een bloemenstoet door de straten van het stadje, waarbij de arbeiders de vrijlating van hun makkers eisten. Het leger begon te schieten. Er vielen tien doden, waaronder enkele kinderen. De eerste 1 mei-slachtoffers waren gevallen. Er zouden er nog meerdere volgen, vooral in het tsaristische Rusland.

UITBREIDING EISENPAKKET

De 1 mei-manifestaties zouden stilaan ook een uitgebreider eisenpakket krijgen. Op het kongres van de Tweede Internationale te Zürich in 1893 had men voor de volgende 1 mei naast de eis van de achturendag, de eis van de internationale vrede gesteld, dit op voorstel van de Engelse Trade Unions. Daarbij stemde dat kongres nog de volgende resolutie: 'De sociaal-democratie van ieder land is verplicht te streven naar het tot stand komen van de arbeidsrust op 1 mei en elke poging te steunen die door de organisatie in die zin wordt aangewend.'⁶ Verschillende partijen grepen deze resolutie aan om, eventueel met het stakingswapen in de hand, van de overheid gedaan te krijgen dat de Eerste Mei een vrije dag zou worden. Hier en daar lukte dit, althans op het lokale vlak. Zo gaven rond de eeuwwisseling in

België een aantal gemeenten vrij aan hun administratie en aan de scholen. In het algemeen hing dit af van de heersende krachtsverhoudingen. Een andere eis, die verschillende nationale partijen op hun 1 mei-manifestaties meevoerden, was de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht. Zij zagen dit als de weg naar de machtsovername door de arbeidersklasse.

Na de eerste wereldoorlog (1914-1918) zou in de meeste landen met de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht ook de achturendag wettelijk geregeld worden.

Maar laten we ons goed realiseren dat er toen nog zes dagen gewerkt werd. Men had dus nog een 48-urige werkweek.

1 MEI VRIJE DAG, BEHALVE IN NEDERLAND

Samen met de invoering van de achturendag zou in een aantal landen de Eerste Mei ook een vrije dag worden. Het land waar 1 mei het eerst als wettelijke feestdag ingevoerd werd was, uiteraard, het rood geworden Rusland, de Sovjet-Unie. Andere landen volgden: Oostenrijk, Hongarije, Tsjechoslowakije, en de oude bezittingen van het tsaristische Rusland: Polen, Letland, Estland, Finland, Georgië, Armenië.

In de meeste andere Europese landen zou het tot na de tweede wereldoorlog (1940-1945) duren, vooraleer de Eerste Mei als wettelijke feestdag zou worden ingevoerd. Op het moment is Nederland het enige land in Europa, waar de Eerste Mei nog geen nationale, wettelijk erkende vrije dag is.

Leo Reyntjens

Noten

1. Geciteerd in J. Braunthal, *Geschiede der Internationale*, band 1, Hannover, 1961, p. 254.
2. H. de Man, *De psychologie van het socialisme*. Arnhem, 1927, p. 99.
3. Uit N. de Beule, *Geschiedenis van de eerste mei*. Brussel, 1979, p. 5.
4. J. Brecher, *Strike*. San Francisco, 1972, p. 45-50.
5. B. Bymholt, *Geschiedenis der Arbeidersbeweging in Nederland*. Amsterdam, 1976 (herdruk van de editie van 1894), p. 603-605.
6. Geciteerd in N. de Beule, *Geschiedenis van de eerste mei*. Brussel, 1979, p. 34.